

Consultatienota van de leden Bergkamp, Özütok en Van den Hul over de aanpak van psychisch geweld en oriëntatie op een strafrechtelijke bepaling tegen psychisch geweld

November 2020

Inhoudsopgave

<i>1. Inleiding</i>	<i>p. 2</i>
<i>2. Psychisch geweld in Nederland</i>	<i>p. 3</i>
<i>3. Flankerend beleid</i>	<i>p. 9</i>
<i>4. Nationaal en internationaal juridisch kader</i>	<i>p. 12</i>
<i>5. Rechtsvergelijking met Buitenland</i>	<i>p. 22</i>
<i>6. Vervolgstappen voor Nederland</i>	<i>p. 28</i>
<i>7. Financiële paragraaf</i>	<i>p. 30</i>
<i>8. Overzicht vervolgvragen ter consultatie</i>	<i>p. 31</i>

1. Inleiding

Psychisch geweld is een veelal onderbelicht probleem, ook in Nederland.¹ Helaas krijgen veel personen hier mee te maken.² Het kan gaan om bijvoorbeeld vernedering binnen een relatie, verwaarlozing van kinderen of ouderen en langdurige intimidatie of kleinering. De precieze omvang van het probleem is lastig vast te stellen. Veel psychisch geweld blijft verborgen achter de voordeur. Het laat vaak geen fysieke sporen na, waardoor het geweld lastig aan te tonen is. Toch kunnen de gevolgen van psychisch geweld even ingrijpend zijn als die van fysiek geweld.³ Ook is er bij psychisch geweld vaak sprake van een langdurig patroon van bijvoorbeeld vernedering of controlerend gedrag. Hierdoor kan het precieze moment van het geweld moeilijk worden aangewezen.

Deze kenmerken van psychische geweld maken het voor slachtoffers en hulpverleners lastig om psychisch geweld aan te kaarten. Slachtoffers voelen zich soms niet gesteund of gehoord wanneer hulpverleners geen juridische stappen kunnen nemen naar aanleiding van hun verhaal. Ook onder professionals klinkt een roep om heldere kaders te stellen omtrent psychisch geweld. In Nederland is psychisch geweld op zichzelf nog geen strafbaar feit. De initiatiefnemers vragen zich af of dat maakt dat er op het gebied van hulpverlening, training en voorlichting minder aandacht voor is voor psychisch dan voor fysiek geweld.

Deze consultatienota onderzoekt de mogelijkheden om psychisch geweld in Nederland beter te kunnen bestrijden. In het bijzonder onderzoekt de nota de mogelijkheid en de wenselijkheid om een strafrechtelijke bepaling tegen psychisch geweld op te stellen. De eerste twee hoofdstukken gaan in op de aard, omvang en bestrijding van psychisch geweld in Nederland. Om een beter beeld te vormen van de verschillende perspectieven op psychisch geweld hebben de initiatiefnemers gesprekken gevoerd met ervaringsdeskundigen, wetenschappers en hulpverleners. Delen van deze gesprekken komen terug in deze consultatienota. Dit is het verhaal van een slachtoffer van psychisch geweld.

“Het psychisch geweld is tijdens het huwelijk begonnen. Toen ik zwanger raakte van onze zoon. Toen begon eigenlijk al het rare gedrag. Het denigreren, het kleineren. Toen hij niet meer het middelpunt van de aandacht was, niet meer op het voetstuk stond. Ik werd gekleineerd, gedomineerd, vernederd, ik kon niks goed doen. Ik werd geïsoleerd. Al mijn vrienden van vroeger, die heb ik niet meer. Je bent gewoon een gevangene in je eigen huis, in je eigen gezin.

Ik ging mij steeds meer aanpassen en op eierschalen lopen, wat ik al mijn hele huwelijk deed. Ik kon niks goeddoen in het huishouden, als ik gekookt had was het niet goed. Hij was helemaal gek met spullen, rigide. Ik kreeg nooit echte aandacht. In die tijd had ik een burn-out want ik was de enige kostwinner en ik had net een baby gekregen. En toen zei hij alleen maar: ja ik heb last van jouw burn-out. Hij steunde me daar niet in, hij hielp me alleen maar verder het dal in.

Het gaat heel subtiel. Het is niet dat ik voor heel grove dingen ben uitgescholden ofzo. Het gaat om een subtiele, destructieve, ontwrichtende manier. En het werkt gewoon. Want je denkt echt: ik ben niet oké. Ik moet nog beter mijn best doen. Je hebt nul eigenwaarde. Je twijfelt over jezelf en alles wat je

¹ De begrippen “psychisch geweld” en “psychische mishandeling” worden in deze consultatienota door elkaar gebruikt. Dit is omdat de geraadpleegde bronnen beide termen gebruiken om te verwijzen naar hetzelfde fenomeen. De initiatiefnemers gebruiken zo veel mogelijk de term psychisch geweld. Als ergens wordt gesproken over psychisch geweld is dit om zo dicht mogelijk bij de brontekst blijven.

² In hoofdstuk twee gaan de initiatiefnemers verder in op de prevalentie van de verschillende vormen van psychisch geweld in Nederland.

³ In hoofdstuk twee gaan de initiatiefnemers verder in op de gevolgen van psychisch geweld.

doet. Je gaat je de hele dag verontschuldigen van: oh sorry dat heb ik niet goed gedaan. Er is totaal geen wederkerigheid. Je gaat twijfelen, je hebt een gevoel van uitzichtloosheid. Ik kreeg overal de schuld van. Ik had geen zelfvertrouwen meer. En ze blijven altijd de schuld bij jou leggen. Dat is heel naar.

Drie meldingen bij Veilig Thuis, hulpverlening doet helemaal niks. Die zeggen gewoon: wij doen niet aan waarheidsvinding. Ik moest me steeds tegen zijn aanvallen gaan verdedigen bij de diverse instanties. Hij heeft mij alleen maar gediskwalificeerd. Eerst was ik een psychiatrisch patiënt - ik had gewoon een burn-out gehad en daardoor paniekaanvallen – en toen heeft hij mijn medische stukken daarvan gestolen en bij alle hulpinstanties verspreid.

Er kan wel meer bescherming komen vanuit hulpverleningsinstanties doordat ze het herkennen en erkennen waardoor er misschien op een veiligere manier contact kan zijn tussen kinderen en deze destructieve ouders. Daar moet echt goed naar gekeken worden, want je maakt ook weer kinderen kapot. En die gaan ook weer kinderen opvoeden.”

Om slachtoffer zoals deze mevrouw te kunnen helpen, achten de initiatiefnemers strafbaarstelling van psychisch geweld een overweegbare optie. Het huidige Nederlandse strafrecht biedt hiertoe een aantal aanknopingspunten, welke worden besproken in hoofdstuk vier. De initiatiefnemers vragen zich af of dit voldoende is. Artikel 300sr verbiedt mishandeling. Lid vier hiervan stelt opzettelijke benadeling van de gezondheid gelijk met mishandeling. Daar zou de psychische gezondheid onder kunnen vallen. Echter, uit de rechtspraak blijkt dat deze bepaling niet vaak wordt gebruikt om psychisch geweld zonder fysiek geweld te bestraffen. Ook een aantal overige strafbepalingen dekken niet de volledige lading van psychisch geweld. De initiatiefnemers suggereren dat een specifieke strafbaarstelling van psychisch geweld deze lacune kan verhelpen.

Een aantal landen heeft psychisch geweld al strafbaar gesteld. Hoofdstuk vijf biedt een internationale rechtsvergelijking, waarin onder andere het begrip *coercive control* wordt besproken. De gebruikte definities van coercive control hebben gemeen dat zij het stelselmatige, dwingende en controlerende karakter van psychisch geweld benadrukken. Mogelijk zou dit begrip iets toe kunnen voegen aan de huidige bepalingen in het strafrecht.

De initiatiefnemers erkennen dat er behoefte is aan meer kennis over psychisch geweld en de mogelijkheden tot bestrijding daarvan. Ieder hoofdstuk sluit daarom af met een serie vragen. Deze vragen willen zij graag ter consultatie voorleggen.

2. Psychisch geweld in Nederland

2.1 Wat is psychisch geweld?

Psychisch geweld is een breed begrip. Het is de initiatiefnemers opgevallen dat het ontbreekt aan een eenduidige definitie van psychisch geweld, of verschillende afgebakende definities waarbij duidelijk is wanneer zij gebruikt moeten worden. Verschillende juridische en beleidsmatige definities lopen door elkaar.⁴

⁴ Om deze reden zijn stellingen over de prevalentie en gevolgen van psychisch geweld steeds gebaseerd op de definitie van de gebruikte bron van de stelling, waarbij de notie van belang is dat de gebruikte definities uiteen kunnen lopen. Soms worden ook andere bewoordingen

In deze consultatienota zal psychisch geweld worden gebruikt als overkoepelende term voor wederrechtelijke handelingen en omissies die, zonder dat sprake is van fysiek geweld, ernstige inbreuken op de psychische integriteit van slachtoffers veroorzaken of voorzienbaar kunnen veroorzaken.⁵ Dit kan bijvoorbeeld zijn een patroon van stelselmatig kleinerend en vernederend gedrag, isolatie, ernstige verwaarlozing, het afsluiten van levensbehoeften en het creëren van een vergaande afhankelijkheidsrelatie.

Deze definitie sluit aan bij definitie die wordt gebruikt met betrekking tot kindermishandeling. Het WODC hanteert voor psychische mishandeling of emotionele verwaarlozing bij kinderen de volgende definitie: "aanhoudende of extreme frustratie van elementaire emotionele behoeften van het kind, waaronder ongevoeligheid van de ouders met betrekking tot het ontwikkelingsniveau van het kind alsmede het uiten van bedreigingen (zonder verwondingen)". Onder psychische mishandeling of emotionele verwaarlozing valt ook het getuige zijn van het kind van geweld tussen de ouders of een van de ouders en zijn/haar (ex-)partner.

In internationaal verband wordt vaak gesproken over coercive control. Dit houdt in dat sprake is van een patroon van extreem dwingend en controlerend gedrag. In bijvoorbeeld Denemarken is dit gedefinieerd als "het opdringen van een patroon van kleinerend en vernederend gedrag"⁶. Deze definitie benadrukt het structurele en patroonmatige karakter dat psychisch geweld kan aannemen. GZ Psycholoog Hester Mobach zegt hierover: "Daders ontkennen en bagatelliseren vaak hun psychisch gewelddadige daden, slachtoffers herkennen het niet of zitten in een afhankelijkheidsrelatie. Het komt daarom niet vaak aan het licht, en wanneer dat wel gebeurt is het na een aanhouding op heterdaad."⁷ Dit laat zien waarom psychisch geweld lastig te grijpen is.

Een slachtoffer vertelt hierover:

"Heel veel mensen hebben geen idee wat psychisch geweld is. Dus dan kun je wel zeggen: waarom doe je geen aangifte? Maar hoe doe je aangifte van psychisch geweld als je zelf niet eens weet wat je overkomt? Dat weet je niet. Je kan daar geen naam aan geven. Als je geslagen wordt, ja dan heb je blauwe plekken en botbreuken, dan kun je nog zeggen: we zien wat er gebeurt. Maar wat er in je hoofd gebeurt, dat weet je niet eens.

Mensen zeiden later: we hebben altijd wel gevoeld dat er iets niet klopte. Maar niemand heeft er ooit iets aan gedaan. Want ja, als je niet geslagen wordt: wat is het dan? Jij kan het niet uitleggen, want je bent zelf in de war. En elke keer gebeurt het weer, en het komt allemaal door jou, want dat zegt hij. En zo kom je in een web. Ga je mee in de belevingswereld van zo'n dader. Hij slaapt je mee zijn wereld in."

gebruikt door een bron: 'emotionele geweld', 'psychische mishandeling'. Dan wordt de brondefinitie steeds aangehouden in deze initiatiefnota.

⁵ Deze definitie is gebaseerd op huidige gebruikte definities van psychisch geweld. Het is een werkdefinitie die nog kan worden aangepast naar aanleiding van de consultatie.

⁶ Het betreft geen officiële vertaling door een beëdigde vertaler of tolk

⁷ Uit gespreksverslag van gesprek tussen Hester Mobach en initiatiefnemers.

De laatste jaren is er steeds meer onderzoek en beleid met aandacht voor psychisch geweld, maar die aandacht is, zo menen de initiatiefnemers, nog altijd te veel gericht op psychisch geweld als 'bijkomstigheid' of onderdeel van huiselijk geweld, of beter, geweld achter de voordeur.⁸ Omdat psychisch geweld vaak in combinatie met fysiek geweld wordt behandeld, kan het zijn dat er minder aandacht is voor psychisch geweld als zelfstandig fenomeen.

Die integrale benadering van geweld waarbij het zwaartepunt veelal ligt bij fysiek geweld kan ertoe leiden dat psychisch geweld op de achtergrond raakt in de beleidsmatige en juridische aanpak van geweld achter de voordeur. Hier draagt aan bij dat fysiek geweld gemakkelijker te bewijzen is, gezien de fysieke sporen die dit nalaat. Daarop wordt later in deze notitie dieper ingegaan.

2.2 Hoe groot is dit probleem in Nederland?

Psychisch geweld is nog geen helder afgebakend begrip. Toch kan er wel wat gezegd worden over de omvang van de vormen van geweld of mishandeling die als geestelijk, emotioneel of psychisch worden aangeduid. Dit deel gaat verder in op de prevalentie, setting en gevolgen van psychisch geweld in Nederland.

Prevalentie

Psychisch geweld is wijdverbreid. Zo laat Europees onderzoek uit 2014 zien dat 43% van de deelnemende vrouwen een vorm van psychologisch geweld heeft ervaren door de partner. 25% van deze vrouwen gaf aan gekleineerd of vernederd te zijn door een partner, 14% is bedreigd met fysiek geweld en 5% mocht het huis niet verlaten van de partner.

Ook kinderen zijn regelmatig slachtoffer van fysieke en/of psychische mishandeling. Schattingen gaan over getallen tussen de 90.000 en 127.000 kinderen die te maken hebben met kindermishandeling.⁹ Ook wordt geschat dat ruim 63.000 kinderen emotioneel worden verwaarloosd en 13.000 kinderen emotioneel worden mishandeld.¹⁰ Opvallend is dat meisjes vaker slachtoffer zijn van emotionele mishandeling dan jongens, terwijl dit bij fysieke mishandeling ongeveer gelijk ligt. In de Nationale prevalentiestudie mishandeling van kinderen en jeugdigen is psychische mishandeling in een deel van de studie om methodologische redenen buiten beschouwing gelaten.¹¹ We weten dus niet precies wat de aard en omvang van psychische mishandeling van kinderen is.

Het aantal slachtoffers van emotionele mishandeling bij kinderen en jeugdigen is, zo blijkt uit de prevalentiestudie uit 2017 licht gedaald, maar bij emotionele verwaarlozing is het aantal stevig toegenomen ten opzichte van de prevalentiestudie over de periode 2005-2010.¹² Bij de studie uit 2017 is ingezet op vergelijkbaarheid met de voorlopende studie.

Bij het onderzoek van de commissie De Winter naar geweld in de jeugdzorg in de periode vanaf 1945 gaf een ruime meerderheid van de respondenten aan te maken te hebben gehad met enige vorm van

⁸ De termen zullen in deze nota door elkaar gebruikt worden.

⁹ L. Alink et al., *NPM 2017: Nationale prevalentiestudie mishandeling van kinderen en jeugdigen*, Leiden: Universiteit Leiden 2017, p. 3.

¹⁰ Ibid, p. 35.

¹¹ Ibid, p. 46

¹² Ibid, p. 39

geweld. Van de 763 respondenten gaf 43 procent aan psychisch te zijn mishandeld door een volwassene in de jeugdzorg.¹³ Dat ging dan om pleegouders en begeleiders. Daarnaast gaven meer respondenten aan slachtoffer te zijn geweest van psychisch geweld dan van fysiek geweld. Oudere respondenten gaven aan vaker aan slachtoffer te zijn van volwassenen dan jongere respondenten, waarbij de nadruk weer lag op medebewoners.

Setting

Veel psychische mishandeling vindt plaats achter de voordeur. Psychologische mishandeling in het huishouden of in een zorgsetting kan bijzonder veel impact hebben op het leven van het slachtoffer. Er is voor het slachtoffer dan geen geweldsvrije sfeer meer in het leven waar hij/zij zich kan terugtrekken van de mishandeling. Daarnaast zijn slachtoffers soms zeer kwetsbaar, zoals kinderen, verstandelijk beperkten en bepaalde groepen ouderen.

Ook voor de jeugdzorg, zoals in het onderzoek van de commissie De Winter, geldt dat slachtoffers zich in een uitermate kwetsbare positie bevinden. Ook zij kunnen zich niet onttrekken aan (psychisch) geweld omdat ze vaak van de jeugdzorginstelling of het pleeggezin afhankelijk zijn. Daarnaast zijn zij vaak al kwetsbaar door hun verleden of door mentale problemen die al aanwezig waren.

Psychische kindermishandeling komt daarnaast in sterkere mate voor in gezinnen waarin ouders bepaalde problemen hebben. Zo zijn onder meer verslaving, eigen psychische problemen en een lage eigenwaarde risicofactoren voor psychische kindermishandeling.¹⁴

Daar waar kinderen het slachtoffer waren van emotionele mishandeling zijn de plegers in zo'n 96% van de gevallen de biologische ouders van het kind.¹⁵

Gevolgen

Psychisch geweld beschadigt de psychische gezondheid. Het leed dat psychische mishandeling tot gevolg kan hebben is buitengewoon ernstig. Psychische mishandeling kan leiden tot depressie, angst, complexe PTSS- en traumaklachten, diverse ziekten en lichamelijke klachten, suïcidepogingen, psychiatrische aandoeningen, verslavingen en eetstoornissen.¹⁶

Bij kinderen kan psychische mishandeling onder meer leiden tot verstoorde ontwikkeling in de identiteitsvorming, sociale isolatie en achterstanden in cognitieve en sociale ontwikkeling. Slachtoffers van psychische mishandeling hebben een verhoogde kans op het ontwikkelen van een depressie. Ook kunnen herhaalde traumatische ervaringen leiden tot het ontwikkelen van een chronische posttraumatische stress-stoornis. Uit onderzoek uit 2018 bleek dat 41% van de ondervraagde kinderen die slachtoffer waren van (psychische) kindermishandeling of getuige van partnergeweld, een klinisch of subklinisch trauma had. De meest voorkomende klinische diagnose was posttraumatisch stress-syndroom (20%), gevolgd door depressie en angststoornissen (beide 10%).¹⁷

¹³ Commissie De Winter, Onvoldoende beschermd, Onderzoek naar Geweld in de Jeugdzorg, 2019

¹⁴ Alink et al. 2017, p. 10; K. Van Rooijen et al., *Risicofactoren en beschermende factoren voor kindermishandeling*, Utrecht: NJI 2013, p. 1-6.

¹⁵ Alink et al. 2017, p. 47-48.

¹⁶ Onvoldoende beschermd: geweld in de Nederlandse jeugdzorg van 1045 tot heden, Commissie Onderzoek naar Geweld in de Jeugdzorg (2019)

¹⁷ Werkt de aanpak van kindermishandeling en partnergeweld?, Augeo Foundation & Verwey-Jonker Instituut 2018

Daarnaast is het zo dat kinderen die te maken hebben met emotionele verwaarlozing vaak niet doorhebben dat zij worden verwaarloosd door de ouders. Het is immers onderdeel van hun opvoeding geweest. Dan komen zij er pas op veel latere leeftijd achter dat zij slachtoffer zijn geweest van verwaarlozing.¹⁸

Daarnaast kan psychische mishandeling gepaard gaan met, of een aanloop zijn naar, fysieke mishandeling. Van alle slachtoffers van partnermishandeling gaf zo'n 17% aan emotioneel mishandeld te worden.¹⁹ Psychische mishandeling kan ook lijken op fysieke mishandeling. Gedacht kan worden aan het gooien van voorwerpen, het slaan of schoppen van/tegen muren en deuren, intimiderende lichaamstaal, dreigen met het vernietigen van bepaalde objecten of expres roekeloos rijden om angst bij het slachtoffer op te wekken. Al deze handelingen zijn fysiek van aard, maar hebben ernstige psychologische effecten op het slachtoffer zonder dat het slachtoffer fysiek wordt geraakt.

2.3 Wat zijn knelpunten bij het bestrijden van psychisch geweld?

Er zijn verschillende redenen waarom het lastig is psychisch geweld te bestrijden. Zoals hierboven beschreven is er bij psychisch geweld vaak sprake van een langdurig patroon van incidenten, die op zichzelf minder ernstig lijken. Hierdoor kan het lang duren voordat de slachtoffers of naasten de psychische mishandeling herkennen. Dat blijkt ook uit het verhaal van deze persoon.

“Hij schold me niet eens uit. Dat was ook misschien makkelijker, want dan was het heel erg aantoonbaar. Maar het was meer onderhuids dingen doen. Hele gemene dingen zeggen maar op een manier dat je het bijna niet doorhebt. En je altijd doen twijfelen aan jezelf. Hij zei dingen als dat ik vroeger ook al gek was, en nu ook, want “je ouders zeiden vroeger ook al dat je niet spoorde”. En dat mijn moeder me niet wou zien, omdat ik gek ben. Dat maakt je veel meer kapot dan een scheldwoord. Je hebt echt niet in de gaten wat er gebeurt, maar het breekt je steeds meer af van wie je bent.”

Ook voor hulpverleners is het lastig om te handelen op basis van klachten over psychisch geweld. De initiatiefnemers vragen zich of dit komt doordat er bij hulpverleners nog onvoldoende kennis is over psychisch geweld. Omdat de effecten, niet altijd zichtbaar zijn is het lastiger aan te tonen wat er precies gebeurd is. Ook maakt psychisch geweld nog niet altijd onderdeel uit van de opleiding van hulpverleners. In het hoofdstuk “Flankerend beleid” wordt dit nader toegelicht.

Ook als psychisch geweld wel als zodanig werd herkend, hebben hulpverleners weinig juridische middelen om bijvoorbeeld over te gaan tot het doen van aangifte wanneer er enkel sprake is van psychisch geweld. Psychisch geweld is nog niet expliciet opgenomen als strafbaar feit in de wet. Omdat het zich vaak achter gesloten deuren afspeelt is het lastig om bewijsmateriaal te verzamelen. In het hoofdstuk “Nationaal en internationaal juridisch kader” wordt verder uiteengezet wat mogelijke aanknopingspunten zijn voor strafbaarstelling van psychisch geweld.

Bij geweld achter de voordeur is er sprake van een lage aangiftebereid en daarmee een systematische onderrapportage. De initiatiefnemers zien goede gronden voor de stelling dat die onderrapportage wat betreft psychisch geweld nog ernstiger is. Uit WODC-onderzoek uit 2009 is gebleken dat 69% van

¹⁸ P. de Vries & S. van Houwelingen, *Emotionele mishandeling en verwaarlozing van kinderen. De late gevolgen van behandeling*, Utrecht: Movisie 2018, p. 7.

¹⁹ L. van Eijkern, R. Downes & R. Veenstra, ‘Slachtofferschap van huiselijk geweld: Prevalentieonderzoek naar de omvang, aard, relaties en gevolgen van slachtoffer- en plegerschap’ Rijksuniversiteit Groningen in opdracht van het WODC, het Ministerie van Justitie en Veiligheid en het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2018)

de verdachten in gevallen van geweld achter de voordeur verdacht werd van fysiek geweld. In slechts 4% was dit psychisch geweld.²⁰ Voor de volledigheid dient wel te worden opgemerkt dat deze cijfers zijn berekend door tal van type incidenten, onder meer 'belaging', 'psychisch', 'seksueel' of 'lichamelijk', onder deze noemer te scharen en het onderscheid niet altijd helder is. Zo valt 'openlijk geweld tegen goederen' onder fysiek geweld, maar vernieling onder psychisch geweld.

Al deze oorzaken dragen er aan bij dat jaarlijks nog vele slachtoffers van psychisch geweld onvoldoende gehoord en geholpen kunnen worden. Twee slachtoffers delen hun ervaringen met de hulpverlening.

"Ja ik heb twee keer contact gehad met de politie. De eerste keer was vlak na het fysieke geweld. Toen gingen ze mij behandelen als dader. Volgens mij wilden ze me testen ofzo. Ja dat is natuurlijk echt niet aan te raden. Dat was gewoon traumatiserend. Daar is ook niet meer iets mee gebeurd. De tweede keer contact met de politie was in een andere stad. Zij hadden het gelukkig wel door. Ze zeiden van: "Hier speelt gewoon veel meer. Ga jij maar eens even thuis uitschrijven wat er allemaal aan de hand is". Nou dat werd dus een document van zeven pagina's. Maar daardoor voelde ik me wel echt ondersteund en begrepen. Gelukkig konden, of durfden, zij toen wel door dat masker van mijn ex te prikken. Maar niemand anders lukte dat. Zelfs mijn familie en vrienden niet. Die maakten allemaal excuusjes voor hem en gaven me ook het gevoel dat ik gek was."

"De Raad voor de Kinderbescherming heb ik ook wel contact mee gehad. Ik heb op het gegeven moment eenhoofdig gezag aangevraagd want mijn ex die bleef maar alles saboteren. Hij zocht geen contact met onze zoon, vroeg niet om omgang of iets, maar bleef wel steeds zeggen dat ik hem weghield van ons kind en dat ik hem de omgang ontzegde. Nou dat is dus totale onzin, hij vroeg er gewoon helemaal niet om. Toestemmingsformulieren om naar het buitenland te gaan werden nooit ondertekend, het paspoort van ons kind wilde hij maar niet geven. Hij zat gewoon alles te dwarsbomen. En toch heeft de Raad niet eens naar mijn bewijs gekeken. Ze zeiden gewoon: hij ziet er gewoon degelijk uit, hij komt gewoon aardig over. Jullie moeten gewoon communiceren. Ja, communiceren was het probleem niet! Ik werd gewoon constant, elke seconde, aangevallen. Ik ben echt heel negatief over alle instanties waar ik mee te maken heb gehad."

2.4 Conclusie

Psychisch geweld is een probleem in Nederland. Het treft vaak kwetsbare personen en kan langdurige, ernstige gevolgen hebben. Hoe groot het probleem precies is, verdient nader onderzoek. De initiatiefnemers vragen zich af of psychisch geweld als apart fenomeen momenteel voldoende in beeld is. Om beter zicht te krijgen op de omvang van het probleem psychisch geweld hebben zij een aantal vragen ter consultatie.

2.5 Vragen ter consultatie

Aan hulpverleners

1. Is er voldoende inzicht in aard en omvang van de meldingen van psychisch geweld, en de daarop volgende interventies? Welke vormen van psychisch geweld komen het meeste voor?

²⁰ Van der Heijden, Cruyff en Van Gils, Omvang van huiselijk geweld in Nederland, WODC 2019

2. Wat zijn bekende gevolgen van psychisch geweld?
3. Wat vinden hulpverleners van de gebruikte werkdefinitie van psychisch geweld?
4. Op welke wijze kan het begrip psychisch geweld het beste worden afgebakend?

Aan politie

5. Is er voldoende inzicht in aard en omvang van de meldingen van psychisch geweld, en de daarop volgende interventies?
6. Is het aan te raden om psychisch geweld bij de aangifte apart te registreren ten opzichte van fysiek geweld? Zo nee, wat staat hiervoor in de weg?
7. Wat vindt de politie van de gebruikte werkdefinitie van psychisch geweld?
8. Op welke wijze kan het begrip psychisch geweld het beste worden afgebakend?

Aan juristen

9. Wat vinden juristen van de gebruikte werkdefinitie van psychisch geweld?
10. Op welke wijze kan het begrip psychisch geweld het beste worden afgebakend?

3. Flankerend beleid

De aanpak van geweld achter de voordeur, partnergeweld en kindermishandeling is belegd bij tal van (overheids-)instanties en komt terug binnen verschillende beleidskaders. Psychisch geweld maakt op papier vaak onderdeel uit van die aanpak. De vraag is of dit in de praktijk ook voldoende is. De initiatiefnemers bieden hierbij een overzicht van het huidige beleid en de gesignaleerde hiaten of mogelijke verbeterpunten.

Signaleren van geweld

Sinds 2013 zijn professionals uit de gezondheidszorg, jeugdzorg, justitie, maatschappelijke opvang en het onderwijs gebonden aan de Meldcode Huiselijk Geweld en Kindermishandeling. Aan de hand van deze meldcode doorlopen professionals een vijftal stappen aan de hand waarvan zij vaststellen of zij wel of niet een melding moeten maken van (mogelijk) geweld. Ook psychisch geweld maakt onderdeel uit van deze meldcode.

In de evaluatie van de Meldcode²¹ merken de onderzoekers op: “De (verdere) implementatie vraagt nadrukkelijk om een doelgroepgericht implementatieproces per beroepsgroep en/of instelling waarin aandacht is voor de voorkomende vormen van afhankelijkheidsrelaties én vormen van geweld.” Bovendien blijkt het herkennen van signalen, zeker als het gaat om signalen van psychisch geweld, niet voor alle professionals even eenvoudig: “Kindermishandeling of huiselijk geweld herkennen is niet alleen gericht op zichtbare signalen, zoals blauwe plekken, maar omvat ook het opvangen van signalen van andere, minstens zo belangrijke vormen van kindermishandeling, zoals verwaarlozing. Waar de zichtbare signalen voor sommige professionals al lastig zijn waar te nemen, blijkt uit het empirisch

²¹ Vierde voortgangsrapportage Geweld hoort nergens thuis, kamerstuk 28345-234

onderzoek dat dit zeker voor de minder zichtbare en moeilijker herkenbare signalen geldt, zoals psychische mishandeling en financiële uitbuiting.”

Politie en lokaal bestuur

Bij de aanpak van psychisch geweld zijn politie en lokaal bestuur belangrijke stakeholders, bijvoorbeeld bij het opnemen van aangiften alsmede het inzetten van huisverboden. Helaas blijkt uit antwoorden op Kamervragen van de initiatiefnemers dat er geen informatie beschikbaar is over hoe vaak er bij de politie aangifte wordt gedaan van psychisch geweld, noch over of en zo ja hoe vaak er is overgegaan tot ambtshalve vervolging, of het aantal huisverboden waarbij psychisch geweld de aanleiding vormde.²² Hierdoor ontbreekt inzage in de meldingsbereidheid van slachtoffers van psychisch geweld, evenals inzage in de effectiviteit van de huidige lokale en politie-aanpak van dit thema. Wel ontvingen indieners meerdere signalen van slachtoffers dat zij juist hier opliepen tegen grote drempels, met als uiterste zelfs dat geweigerd werd een aangifte op te nemen “wegens gebrek aan bewijs”.

Een hulpverlener die de initiatiefnemers spraken, wijdt dat aan ontbrekende kennis: “de politietraining moet zich richten op het herkennen van signalen, maar ook op andere misdrijven waarmee coercive control vaak gepaard gaat, zoals femicide en mishandeling.”

Veilig Thuis

Wanneer professionals de Meldcode hebben doorlopen en concluderen dat het nodig is een melding te maken, kunnen zij online of per telefoon contact opnemen met Veilig Thuis. Veilig Thuis werd gevormd vanuit de eerdere Steunpunten Huiselijk Geweld die bij het ingaan van de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) in 2015 gedecentraliseerd werden en daarmee onder de verantwoordelijkheid van gemeenten kwamen. De Wmo definieert huiselijk geweld als: “lichamelijk, geestelijk of seksueel geweld of bedreiging daarmee door iemand uit de huiselijke kring; familielid, een huisgenoot, de echtgenoot of voormalig echtgenoot of een mantelzorger”.²³

Het CBS genereert op basis van de aanmeldgegevens van Veilig Thuis tweemaal per jaar een overzicht van het aantal meldingen van onder meer kindermishandeling, partnergeweld en ouderenmishandeling. In de tweede helft van 2019 werden maar liefst 15375 van de 22050 meldingen van (ex)partnergeweld bij Veilig Thuis geregistreerd als “emotionele/psychische mishandeling”²⁴.

Na een melding bij Veilig Thuis wordt in principe een passend hulpverleningstraject gestart. Toch geeft een deel van de slachtoffers van psychische mishandeling aan zich in dit traject onvoldoende gehoord te voelen. “Meer kennis over psychische mishandeling is hard nodig, bij alle hulpverleners en ook in het wijkteam. Dat is de eerste plek waar mensen zich melden, dus daar moet kennis van de problematiek zijn, van het patroon. Anders herken je het niet, de subtiele psychische aantijgingen. Als je dat herkent, dan pas kun je wat doen. Ook bij rechters, de Raad voor de Kinderbescherming en in de advocatuur is er mogelijk behoefte aan extra kennis. Als een advocaat geen ervaring heeft, is het heel lastig psychische mishandeling te herkennen in situaties die normaliter als ‘vechtscheiding’

²² Antwoorden op schriftelijke vragen, kamerstuk 20192020-3944

²³ Art. 1.1.1 Wmo 2015

²⁴ <https://www.cbs.nl/nl-nl/publicatie/2020/18/beleidsinformatie-veilig-thuis-2e-halfjaar-2019>

worden afgedaan. Er moet bewijs verzameld worden maar wanneer dat bewijs niet fysiek is, sluiten de deuren bij veel organisaties, ook bij Veilig Thuis”, aldus een slachtoffer.

Overige stakeholders

Naast het netwerk van Veilig Thuis-organisaties bestaan tal van regionale en/of nationale instanties die hulp verlenen aan mensen die te maken hebben met psychisch geweld.

Fier is een nationale organisaties die gespecialiseerde hulp verleent aan slachtoffers van geweld in afhankelijkheidsrelaties. Al 10 jaar biedt Fier online hulp aan door middel van een chatfunctie, die jaarlijks ruim 20.000 keer gebruikt wordt. [de vraag hoeveel van deze meldingen psychisch geweld betreft staat nog uit]

Daarnaast zien we ook een aantal (lokale) initiatieven, vaak opgericht door ervaringsdeskundigen zelf. Voorbeelden hiervan zijn Hear My Voice, Stichting Zijweg, Het Verdwenen Zelf en Stichting Lady's Linked. Dergelijke *grassroots* initiatieven hebben vaak grote moeite met hun financiële continuïteit, zoals geïllustreerd door het feit dat Hear My Voice haar luisterlijn moest sluiten in juli 2020, nota bene ten tijde van een toegenomen vraag naar hulp vanwege de coronacrisis.

Een laatste voorbeeld van belangrijke stakeholders zijn vrouwenopvangorganisaties verenigd in Valente (voorheen Blijf Groep). Valente is een landelijk netwerk van maatschappelijke opvang organisaties dat ook de vrouwenopvang coördineert. Slachtoffers van psychisch geweld zijn uitdrukkelijk welkom bij de vrouwenopvang, en vrouwenopvangorganisaties geven ook aan regelmatig vrouwen op te vangen die (alleen) met psychisch geweld te maken hebben gehad.

Actieprogramma Geweld hoort nergens thuis

In 2018 werd het actieprogramma *Geweld hoort nergens thuis* gelanceerd door de ministers van Volksgezondheid, Welzijn en Sport en Rechtsbescherming met als doel geweld achter de voordeur en kindermishandeling terug te dringen en de schade te beperken²⁵. In het actieprogramma *Geweld hoort nergens thuis* wordt psychische mishandeling opgenomen in de definitie van kindermishandeling, geweld achter de voordeur en oudermishandeling. Alhoewel wordt ingegaan op het feit dat niet alle soorten mishandeling makkelijk te herkennen zijn (bijvoorbeeld verwaarlozing van een kind), wordt het belang van het herkennen van psychisch geweld hierbij niet expliciet genoemd.

Conclusie

De hulpverlening voor psychisch geweld is nu bij verschillende instanties belegd. De initiatiefnemers vragen zich af hoe de samenwerking tussen deze organisaties verloopt. Ook vragen zij zich af of er bij de politie voldoende aandacht en middelen zijn om psychisch geweld als apart fenomeen te behandelen. Om hier meer zicht op te krijgen hebben zij een aantal vragen ter consultatie.

Vragen ter consultatie

²⁵ Kamerbief 1333148-175947-J.

Aan hulpverleners

11. Zijn hulpverleningsinstanties als Veilig Thuis, alsmede Wijkteams voldoende ingericht op hulpvragen op het gebied van psychisch geweld?
12. Welke knelpunten ervaren hulpverleners omtrent het goed kunnen helpen van slachtoffers van psychisch geweld?
13. Wat zijn bewezen effectieve behandelmethodes voor slachtoffers van psychisch geweld?
14. Hoe ervaren hulpverleners de samenwerking met de politie? Waar zien hulpverleners ruimte voor verbetering?
15. In hoeveel gevallen die bij hulpverleners bekend zijn is er sprake van psychisch geweld zonder fysiek geweld?
16. In hoeverre werkt de meldcode voor psychische mishandeling?
17. Op welke manier analyseren hulpverleners meldingen van huiselijk of psychisch geweld? Wordt hierbij gebruik gemaakt van gestandaardiseerde meetinstrumenten?

Aan politie, Landelijk Officier Huiselijk Geweld en Inspectie J&V

18. Op welke wijze wordt binnen politie opleiding aandacht besteed aan het herkennen van psychisch geweld?
19. Welke knelpunten ervaart de politie wanneer er aangifte wordt gedaan van psychisch geweld?
20. Wat zijn bewezen effectieve behandelmethodes voor slachtoffers van psychisch geweld?
21. Op welke manier werken politie en hulpverleners momenteel samen? Hoe ervaart de politie deze samenwerking? Waar ziet de politie ruimte voor verbetering?
22. Zou de Inspectie Justitie en Veiligheid kunnen onderzoeken hoe slachtoffers van psychisch geweld het doen van melding of aangifte ervaren? Hoe functioneert de politie in dit soort gevallen? Kunnen we hiervan leren?
23. Wat is het proces van aangifte doen over psychisch geweld? Wat gebeurt er met deze aangiften?
24. Aangiften zullen doorgaans op de ZSM-tafel binnenkomen. In hoeverre is dit het juiste gremium voor (psychisch) huiselijk geweld?
25. Als er geen geweldsincidenten zijn aangemeld en geen blauwe plekken zijn, hoe bewijst men psychisch mishandeling? Welke zaken zouden tot bewijs toegerekend kunnen worden?
26. Heeft de politie momenteel voldoende mogelijkheden/handvatten om bewijslast te verzamelen? Welke zaken kunnen tot bewijs toegerekend worden?

4. Nationaal en internationaal juridisch kader

Zoals eerder aangegeven, bevatten diverse wetten regels ter bescherming tegen psychisch geweld. De initiatiefnemers bieden hier een overzicht van de huidige aanknopingspunten om psychisch geweld te bestrijden. In dit kader zijn in elk geval van belang: de Jeugdwet, het Burgerlijk Wetboek en het Wetboek van Strafrecht. De Jeugdwet is er om te voorzien in preventie van en het hulp bieden bij psychische problemen bij minderjarigen, maar ook bij kindermishandeling. Het burgerlijk recht voorziet in een verbod op psychisch geweld in de opvoeding.

Het strafrecht biedt aanknopingspunten voor vervolging. Psychisch geweld is in Nederland niet expliciet strafbaar. Hierbij hoort wel de belangrijke nuance dat psychische mishandeling veelal onderdeel is van een patroon waarin ook meerdere nu al strafbare feiten kunnen plaatsvinden. Zo kan sprake zijn van (lichamelijke) mishandeling, wedderrechtelijke vrijheidsontneming en dwang. In dit verband rijst de vraag of een dergelijke bepaling, zoals in sommige andere landen reeds het geval is, geen eigen strafrechtelijke bepaling behoeft. In situaties waarin een persoon, naar maatschappelijke opvattingen, iemand ‘psychisch’ geweld aandoet’ met ernstige inbreuken op de psychische integriteit als gevolg, is het aan het Openbaar Ministerie om een strafrechtelijk ‘haakje’ te vinden in die concrete situatie.

4.1 Jeugdwet en burgerlijk recht

Psychisch geweld komt als begrip terug in de Jeugdwet, onder de definitie van kindermishandeling: *‘elke vorm van voor een minderjarige bedreigende of gewelddadige interactie van fysieke, psychische of seksuele aard, die de ouders of andere personen ten opzichte van wie de minderjarige in een relatie van afhankelijkheid of van onvrijheid staat, actief of passief opdringen, waardoor ernstige schade wordt berokkend of dreigt te worden berokkend aan de minderjarige in de vorm van fysiek of psychisch letsel;’*. De Jeugdwet voorziet daarbij in verschillende instrumenten teneinde kindermishandeling, ook die van psychische aard, te voorkomen. Dan gaat het bijvoorbeeld om uithuisplaatsing, maar ook om de rol die bijvoorbeeld gemeentes, Jeugdzorginstellingen en de Inspectie voor de Gezondheidszorg spelen.

Psychisch geweld heeft een rol in het familierecht. Artikel 247 eerste lid, tweede volzin van boek 2 van het Burgerlijk Wetboek bepaalt dat ouders in de opvoeding geen lichamelijk of psychisch geweld mogen gebruiken. Dit is in het BW gekomen na kritiek van het VN-Kinderrechtencomité.²⁶ Dit verbod had als strafrechtelijk gevolg dat een ‘tuchtigingsrecht’ van de ouders niet meer kon worden opgeworpen om het mishandelen van een kind te rechtvaardigen.²⁷ De effecten op de strafrechtelijke realiteit zijn bij deze wetswijziging, anders dan bij de Jeugdwet, wel expliciet meegenomen.²⁸ Sinds de toevoeging van het privaatrechtelijk verbod op kindermishandeling is zoals gezegd geen duidelijke **afname** geweest van emotionele verwaarlozing en emotioneel geweld en is in die eerste categorie zelfs een forse toename zichtbaar.

4.2 Strafrecht: mishandeling

Mishandeling als strafbaar feit in het Nederlandse strafrecht kent een lange geschiedenis. De kern van art. 300 Sr. is sinds de invoering van het Wetboek van Strafrecht ongewijzigd en het artikel kent een uitermate rijke jurisprudentie. Ook vormt art. 300 Sr. het gronddelict voor tal van gekwalificeerde varianten. In de wetsgeschiedenis en in de juridische literatuur wordt dit artikel echter vrijwel alleen in verband gebracht met lichamelijke mishandeling. Wel is middels lid 4 van art. 300 Sr. aan

²⁶ VN-Comité voor de Rechten van het Kind, *Concluding observations on the third periodic report of Netherlands* (CR/C/GBR/CO/3), Genève: 2009, par. 28.

²⁷ N.H.G. de Vries, ‘Het verbod op het gebruik van geestelijk en lichamelijk geweld in de opvoeding van kinderen: een ‘geslaagde’ wijziging?’, *Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht* 2008/5, p. 5.

²⁸ *Kamerstukken II* 2003/04, 28345, nr. 8.

mishandeling gelijkgesteld opzettelijke benadeling van de gezondheid. Hieronder valt onder meer het laten werken van werknemers onder omstandigheden waarbij zij asbest inhaleren.

Desondanks heeft het Gerechtshof Den Haag in 2017 uitgesproken dat psychische mishandeling van kinderen mishandeling in de zin van artikel 300 Sr. kan opleveren. In deze zaak ging het om een gezin waarin kinderen zwaar werden verwaarloosd en deze kinderen op een afschuwwekkende manier zijn behandeld. Deze kinderen werden niet alleen jarenlang gekleineerd, maar ook onder meer stelselmatig gedwongen te slapen zonder voldoende kleding of dekens in een onverwarmde schuur terwijl het buiten vroom. De kinderen in kwestie werden gefilmd terwijl zij werden vernederd, wat de bewijsvoering aanzienlijk gemakkelijker maakte. Een van de twee kinderen raakte als gevolg van onderkoeling in een comateuze toestand en kreeg een hartstilstand.

Evident is dat er in deze casus sprake is geweest van ernstige vormen van geweld. Dat heeft het Hof Den Haag in zijn arrest ook zo gezien. Nieuw in de uitspraak is dat het Hof ertoe is gekomen dat het patroon van kleineren en opsluiten psychische mishandeling oplevert. Het Hof verwijst hiertoe onder meer naar bevindingen van een deskundige en maakt in zijn redenering gebruik van lid 4 van art. 300 sr. waarin is vastgelegd dat benadeling van de gezondheid gelijk wordt gesteld aan mishandeling. Het Hof heeft hier psychische gezondheid onder geschaard. Opmerking verdient dat de psychische mishandeling mede bestond uit handelingen die op zichzelf ook fysieke mishandeling opleveren (het langdurig opsluiten in een koude ruimte).

De Hoge Raad heeft zich hierover nog niet uitgesproken, omdat er in de voornoemde zaak weliswaar cassatie is ingesteld, maar de vraag of psychische mishandeling mishandeling in de zin van art 300 sr. op kan leveren niet aan de orde is gekomen. Ook hebben zich nog geen verdere kaders uitgekristalliseerd. De uitspraak van het Hof zelf laat daarbij begrijpelijkerwijs veel ruimte open en biedt nog geen sluitend kader. De wetsgeschiedenis sluit, zoals het Hof ook heeft opgemerkt, niet uit dat psychische mishandeling een misdrijf is. Anderzijds is de volledige verdere jurisprudentie en literatuur over dit wetsartikel gebaseerd op de premisse dat mishandeling in de zin van art. 300 Sr. is gericht op fysieke mishandeling. De uitspraak van het Hof Den Haag heeft in de jurisprudentie en literatuur nog geen navolging gehad.

Sterker nog, er zijn zeer sterke aanwijzingen in de jurisprudentie te vinden waaruit blijkt dat psychische mishandeling op dit moment niet onder mishandeling als bedoeld in artikel 300 Sr. te scharen is. In een arrest, gewezen in 2014, bleef de Hoge Raad bij de lezing dat mishandeling slechts een werkingssfeer in het fysieke heeft. Hierbij dient dit wel breder gelezen te worden dan het "toebrengen van pijn of letsel", het gaat om "het teweegbrengen van een min of meer hevige onlust veroorzakende gewaarwording in of aan het lichaam."²⁹ Ook de conclusie van de advocaat-generaal gaat uitgebreid in op deze vraag en blijft bij de 'lichamelijke' uitleg.³⁰

²⁹ HR 9 september 2014, ECLI:NL:HR:2014:2677, ro. 3.2

³⁰ Conclusie bij HR 9 september 2014, ECLI:NL:PHR:2014:1673

Daarnaast gaat ook de juridische vakliteratuur uit van de stelling dat mishandeling als bedoeld in artikel 300 Sr. louter een fysieke sfeer kent.³¹ Art. 300 sr. kent een uitzonderlijk lange historie van jurisprudentie en literatuur waarin uitgegaan wordt van *fysieke* mishandeling. De eerdergenoemde uitspraak van het Gerechtshof Den Haag biedt basis om te stellen dat psychische mishandeling reeds binnen het bereik van art. 300 Sr. valt, maar die basis is zeker nog niet robuust te noemen.

Het is goed mogelijk dat de rechtsontwikkeling in de toekomst zal leiden tot duidelijke strafbaarstelling van psychische mishandeling. De rechter komt dan echter wel tot een zeer extensieve uitleg van art. 300 sr. De initiatiefnemers stellen zich de vraag of legislatief ingrijpen gewenst is. Los van of men voor- of tegenstander is van de strafbaarstelling van psychische mishandeling, staat buiten kijf dat het in de eerste plaats aan de democratisch gelegitimeerde wetgever is om dergelijke kaders vast te stellen. Dat is een principieel punt dat raakt aan de scheiding der machten. Het *lex certa*-beginsel is daarbij ook van groot belang: het moet duidelijk zijn welk gedrag strafbaar is en welk gedrag niet en het kan goed zijn dat de strafrechtelijke status van psychisch geweld nog jarenlang in nevelen gehuld blijft en slachtoffers daarom geen aangifte doen. Het levert daarnaast enige spanning op met het legaliteitsbeginsel als de rechter zich door nieuwe maatschappelijke inzichten en terughoudendheid van de wetgever bewogen voelt tot een extensieve uitleg van min of meer reeds uitgekristalliseerde wetsbepalingen. Het is niet wenselijk dat de rechterlijke macht het gevoel krijgt de hete kolen voor de wetgever uit het vuur te halen.

4.3 Andere strafbepalingen

Vrijheidsberoving

In situaties waar psychisch geweld voorkomt, kan zoals eerder genoemd ook sprake zijn van toepasselijkheid van andere in het Wetboek van Strafrecht omschreven strafbepalingen. Men kan daarbij denken aan wederrechtelijke vrijheidsberoving, bedreiging en dwang.

Artikel 282 van het Wetboek van Strafrecht luidt:

- 1. Hij die opzettelijk iemand wederrechtelijk van de vrijheid berooft of beroofd houdt, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste acht jaren of geldboete van de vijfde categorie.*
- 2. Indien het feit zwaar lichamelijk letsel ten gevolge heeft, wordt de schuldige gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste negen jaren of geldboete van de vijfde categorie.*
- 3. Indien het feit de dood ten gevolge heeft, wordt hij gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste twaalf jaren of geldboete van de vijfde categorie.*
- 4. De in dit artikel bepaalde straffen zijn ook van toepassing op hem die opzettelijk tot de wederrechtelijke vrijheidsberoving een plaats verschaft.*

³¹ Zie onder meer: Noyon/Langemeijer/Rommelink Strafrecht, art. 300 Sr, aant. 1 'Wat is 'mishandeling'?' en, In Van Bemmelen/Van Veen, Het materiële strafrecht, deel 3, achtste druk (1990), p. 39 wordt opgemerkt dat psychische "mishandeling" door sarren, vitten en kleineren niet onder art. 300 Sr. valt. Zie ten aanzien van louter psychisch leed: Y.G.M. Baaijens-van Geloven, Is psychische mishandeling strafbaar?, in: *Systeem in ontwikkeling (liber amicorum Knigge)*, 2005, p. 5-21.

Dit wetsartikel ziet op vrijheid van beweging. Het hoeft niet te gaan om vrijheidsberoving waarbij iemand zich feitelijk niet kán verplaatsen naar een andere plek. Ook iemand die zich er door middel van bedreiging van verzekert dat een ander persoon een bepaalde plaats niet verlaat, valt onder het bereik van de strafbaarstelling. Indien het slachtoffer niet in staat is zijn wil te laten blijken, men denke aan een kind, zal sneller voldaan zijn aan de voorwaarden van art. 282 sr.

Van opsluiting hoeft geen sprake te zijn. Wel is vereist dat iemand zich er op onrechtmatige wijze van verzekert dat een ander zich op een bepaalde plek (bijvoorbeeld dichtbij de vrijheidsberover) ophoudt. Uit Tekst en commentaar³² valt af te leiden dat het creëren van of gebruiken van afhankelijkheid ook middel is dat bij gebruik kan kwalificeren als vallend onder art. 282 lid 1 Sr. De duur van een dergelijke vrijheidsberoving hoeft niet lang te zijn. Enkele minuten kan al voldoende zijn om te vallen onder de strekking van de strafbepaling.

Bedreiging

Bedreiging, art. 285 sr. houdt in het bedreigen *“met openlijk in vereniging geweld plegen tegen personen of goederen, met geweld tegen een internationaal beschermd persoon of diens beschermde goederen, met enig misdrijf waardoor gevaar voor de algemene veiligheid van personen of goederen of gemeen gevaar voor de verlening van diensten ontstaat, met verkrachting, met feitelijke aanranding van de eerbaarheid, met enig misdrijf tegen het leven gericht, met gijzeling, met zware mishandeling of met brandstichting”*.

Het ligt in de rede dat waar een sfeer van geestelijke mishandeling bestaat, ook dikwijls sprake zal zijn van bedreiging. Absoluut nodig is dit niet. Bedreiging wordt ook niet zomaar aangenomen en niet elke uiting die door een ander wordt gezien als bedreiging zal ook door de rechter zo worden geïnterpreteerd. Zo kan een uitlating die op zichzelf ambigu is, maar zeer bedreigend overkomt, niet direct kwalificeren als bedreiging in de zin van art. 285 sr. Denk aan een opmerking als ‘als ik jou tegenkom moet je een opletten wat er allemaal gebeurt’.

Voor een voltooide bedreiging dient aan drie vereisten te zijn voldaan. Ten eerste moet de bedreiging zelf van zodanige aard zijn en onder zodanige omstandigheden zijn geuit dat deze een vrees voor een inbreuk op de persoonlijke vrijheid kan opleveren. Dit is een geobjectiveerd criterium, hetgeen betekent dat er geen opzet op gericht hoeft te zijn, voorwaardelijk opzet volstaat. Ten tweede moet de bedreiger opzet hebben op het teweegbrengen van die vrees. Ten derde moet bij de bedreigde wetenschap bestaan van de bedreiging.³³ Wel wordt gevraagd dat duidelijk is met welk misdrijf de bedreigde wordt bedreigd.³⁴

³² SDU Commentaar bij art. 282 sr, Van 't Hek, 8 mei 2019

³³ SDU commentaar bij art. 285 sr. Zijlstra, 30 april 2019

³⁴ Ibid

Dwang

Artikel 284 van het Wetboek van Strafrecht luidt:

1 Met gevangenisstraf van ten hoogste twee jaren of geldboete van de vierde categorie wordt gestraft:

1°. hij die een ander door geweld of enige andere feitelijkheid of door bedreiging met geweld of enige andere feitelijkheid, gericht hetzij tegen die ander hetzij tegen derden, wederrechtelijk dwingt iets te doen, niet te doen of te dulden;

2°. hij die een ander door bedreiging met smaad of smaadschrift dwingt iets te doen, niet te doen of te dulden.

2 In het geval onder 2° omschreven wordt het misdrijf niet vervolgd dan op klacht van hem tegen wie het gepleegd is.

Dwang is een breed omschreven strafbaarstelling. Er is in de delictsomschrijving niet noodzakelijkerwijs sprake van geweld of bedreiging met geweld. Onder feitelijkheid in de zin van art. 284 Sr dient hetzelfde te worden verstaan als feitelijkheid in de zin van art. 242 Sr.³⁵ Psychische druk kan daarmee dwang opleveren.³⁶ Dat betekent dat er een ruime betekenis toekomt aan dwang. In de jurisprudentie wordt onder meer gesproken van misbruik van een superieure militaire rang en van chantage met openbaarmaking van privégegevens in een homo-erotische context als dwangmiddel.

Belangrijk bij dwang is daarnaast dat de toepassing tamelijk rigide is. Er moet sprake zijn van een moment waarop sprake is van druk die op het slachtoffer wordt gelegd, waaraan het slachtoffer geen weerstand kan bieden. Er moet een zekere onvermijdbaarheid bestaan op een bepaald moment. Dat maakt de toepassing van het artikel ingewikkeld in situaties waarin dwang wordt uitgeoefend over een langere periode en waarin men een hoge mate van controle over het slachtoffer verkrijgt. Men kan hierbij denken aan een gedwongen huwelijk waarbij het slachtoffer weliswaar in staat was om 'nee' te zeggen bij de voltrekking, maar waarbij dit slachtoffer zich meegaand opstelt als gevolg van een doorlopend patroon van manipulatie. Maar, wanneer gekeken wordt naar het delict mensenhandel, waar dwang ruimer wordt opgevat, dan kan een optelsom van manipulerende gedragingen daar wel maken dat gezegd kan worden dat iemand onvoldoende vrij was. De drempel ligt in dat geval lager.

Duidelijk is dat de besproken wetsartikelen strafrechtelijk instrumentarium kunnen bieden in situaties waar psychisch geweld speelt. Of het beschikbare instrumentarium voor slachtoffers die aangifte willen doen bevredigend is en voldoende mogelijkheden biedt in de rechtspraak voor Openbaar Ministerie en politie is volgens initiatiefnemers in deze fase nog onvoldoende duidelijk.

³⁵ Artikel 242 Sr: Hij die door geweld of een andere feitelijkheid of bedreiging met geweld of een andere feitelijkheid iemand dwingt tot het ondergaan van handelingen die bestaan uit of mede bestaan uit het seksueel binnendringen van het lichaam, wordt als schuldig aan verkrachting gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste twaalf jaren of geldboete van de vijfde categorie.

³⁶ HR 6 januari 1998, NJ 1998/607

Lichamelijk letsel

Tot slot willen de initiatiefnemers aandacht vestigen op het volgende. In 2013 wees de Hoge Raad arrest in een zaak waarin de vraag mede voorlag of psychische gevolgen, die niet zijn aan te merken als een verstoring van de verstandelijke vermogens (art. 82 lid 2 sr.), niet zijn aan te merken als zwaar lichamelijk letsel. Het antwoord hierop was negatief. Psychische gevolgen, met uitzondering van verstoringen van de verstandelijke vermogens, zijn niet aan te merken als zwaar lichamelijk letsel. Het veroorzaken van zwaar psychisch lijden beantwoordt dus niet aan het veroorzaken van zwaar lichamelijk letsel in strafrechtelijke zin. Psychisch letsel is later ook niet in het wetboek van strafrecht als begrip opgenomen en is dus strafrechtelijk van geringe betekenis.

Dit terwijl er internationaal juist een beweging gaande is om psychisch lijden meer strafrechtelijke erkenning te geven. Het EHRM bepaalde in 1985 in de zaak *Y & Y v. Nederland* dat het concept 'privéleven' als in artikel 8 EVRM mede de 'physical and moral integrity' van een persoon behelst. Er kan, naar de jurisprudentie van het EHRM, een 'positive obligation' ontstaan om personen die kwetsbaar zijn (wegens jonge leeftijd of andere factoren) middels wetgeving te beschermen tegen psychisch leed veroorzaakt door anderen. Dit betreft mede strafwetgeving.³⁷

4.4 Internationaal recht

Psychisch geweld wordt benoemd in diverse verdragsbepalingen van door Nederland geratificeerde verdragen en internationale afspraken. De internationale juridische context op dit terrein vindt haar basis in de Universele verklaring van de rechten van de mens uit 1948. Er zijn sindsdien veel stappen gezet om geweld in de privésfeer, '*gender based violence*' (geweld vanwege iemands gender) en uiteindelijk ook psychische mishandeling van volwassenen en kinderen uit te bannen.

De VN Conventie over het uitbannen van alle vormen van discriminatie tegen vrouwen (CEDAW) uit 1979 was een belangrijke eerste stap, die leidde tot de oprichting van het CEDAW comité, waar werd benadrukt dat '*gender based violence*' ook valt onder de noemer 'discriminatie' en daarmee staten verplicht hun burgers hiertegen te beschermen (zie ook General Recommendation 19, CEDAW comité, 1998).

Wat volgde was de belangrijke VN-verklaring over de uitbanning van geweld tegen vrouwen van 20 december 1993 (A/RES/48/104) met daarin een definitie van geweld, namelijk "*any act of gender based violence that results in, or is likely to result in, physical, sexual or psychological harm or suffering to women, including threats of such acts, coercion or arbitrary deprivation of liberty, whether occurring in public or in private life.*"

Ook psychisch geweld wordt hierin expliciet genoemd. De VN-verklaring had een niet-bindend karakter.

In 1995 vond de Vierde Wereld Vrouwen Conferentie plaats in Beijing. De *Beijing Declaration and Platform for Action* omvatte ook psychisch geweld, en vroeg staten om juridische maatregelen,

³⁷ EHRM 26 maart 1985, ECLI:NL:XX:1985:AC8813, par. 27, en EHRM 4 december 2003, 39272/98, par. 150 en 185.

inclusief strafrechtelijke maatregelen, om psychisch geweld uit te bannen. Ook deze verklaring had echter een niet-bindend karakter.

Daarna volgde op 11 mei 2011 de Conventie van de Raad van Europa ter voorkoming en bestrijding van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld (de zogenaamde Istanbul Conventie) waarin ook psychisch letsel of leed expliciet onderdeel uitmaakt van de definitie van geweld (zie artikel 33), met inbegrip van bedreiging met dit soort geweld, dwang of willekeurige vrijheidsberoving, ongeacht of dit in het openbaar of in de privésfeer geschiedt. De Conventie behelst dat bij moedwillig toegebracht psychisch geweld, dat bovendien de psychologische integriteit serieus schade toebrengt, strafrechtelijke maatregelen dienen te worden genomen, al wordt aan staten ook toegestaan andere effectieve maatregelen te nemen. Bovendien wordt het feit dat het geweld wordt toegebracht aan een huidige partner of echtgenoot gezien als een verzwarende omstandigheid. Onder de term ‘huiselijk geweld’ onderscheidt de Conventie twee dimensies: partnergeweld en intergenerationeel geweld.

De uitvoering van dit verdrag vindt op het niveau van verdragsstaten plaats. Voor minderjarigen komt daarbij nog het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind (IVRK, 20 november 1990) dat verdragsstaten opdraagt passende wettelijke en bestuurlijke maatregelen te treffen, om kinderen te beschermen tegen alle vormen van lichamelijk of geestelijk geweld, letsel, misbruik of verwaarlozing in alle omgevingen en te verzekeren dat daders effectief worden gesanctioneerd. Zie hiervoor ook artikel 19 van het IVRK en general comment nummer 13 bij dit verdrag.

In dit licht is ook van belang de uitspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens, dat in de zaak Buturuga tegen Roemenië de staat in overtreding achtte van de Europese Mensenrechtenconventie door te verzuimen een strafrechtelijk onderzoek in te stellen naar ‘huiselijk geweld’. Het Hof merkte daarbij op dat ‘zowel in nationaal als internationaal recht, huiselijk geweld niet beperkt is tot lichamelijk geweld, maar ook onder meer psychisch geweld of mishandeling omvat’.

4.5 Volledigheid van het huidige strafrecht

De minister voor Rechtsbescherming heeft in de beantwoording van Kamervragen, gesteld door de initiatiefnemers, geantwoord voldoende strafrechtelijke mogelijkheden te zien om psychisch geweld te bestraffen.³⁸ Daarin verwijst de minister naar het arrest van het Gerechtshof uit 2017, maar ook naar de artikelen voor dwang en bedreiging.

Vaststaat dat in gevallen waarbij strafrechtelijke interventie gewenst is er een verzameling wetsartikelen voorhanden is. Ook staat naar de mening van het initiatiefnemers en de minister vast dat ernstig psychisch geweld strafwaardig is. Door samenloop van verschillende gedragingen en doordat een enkele gedraging aan de omschrijvingen van verschillende strafbepalingen kan voldoen zal het strafrechtelijk instrumentarium in bepaalde gevallen volstaan.

³⁸ Kamerstukken II, 2019/2020, 2020Z14088

De 'zelfstandige' strafbaarstelling van psychische mishandeling die voortvloeit uit art. 300 Sr, en in bijzonder het vierde lid waarin mishandeling gelijkgesteld wordt aan benadeling van de gezondheid, kan daarbij een vangnet vormen voor gevallen waarin de meer specifieke strafbepalingen niet voldoen. De initiatiefnemers wensen hierbij echter wel een aantal kanttekeningen te plaatsen.

Ten eerste, zoals al gezegd, is het precedent nog niet robuust. Er is onder juristen geen consensus over of onomwonden gezegd kan worden dat psychische mishandeling strafbaar is. Ten tweede is het precedent nog niet voorzien van een kader. De wetgever onthoudt zich van interventie en dat leidt tot rechtsonzekerheid. Het is voor een de magistratuur op dit moment niet duidelijk op welke wijze de vragen van artikel 350 Wetboek van Strafvordering dienen te worden beantwoord in een concreet geval. Dit kan mogelijk leiden tot terughoudendheid bij opsporingsinstanties en slachtoffers waarbij enkel sprake is van psychische mishandeling, terwijl de andere strafrechtelijke paden geen soelaas kunnen bieden. Het zicht op het pad van artikel 300 Sr. wordt als het ware geblokkeerd door een dichte mist die enkel door legislatief ingrijpen of uitkristallisering in de jurisprudentie kan worden weggenomen. Dit kan jaren duren.

De initiatiefnemers stellen zich de vraag of er sprake is van een hiaat in de wetgeving. Het afwachten van de jurisprudentie is een mogelijkheid, maar legt principiële keuzes op het bord van de rechter, terwijl die afwegingen wellicht meer besteed zijn aan de wetgever.

Men kan de uitspraak van het Haagse Hof op twee manieren aanschouwen. Als ingezette lijn, of als een min of meer fragiel precedent. Afhankelijk van welke visie men op de het arrest heeft zou men wetgevend handelen kunnen beschouwen als een bestendiging van de bestaande praktijk

Ongeacht hoe men deze ontwikkeling beziet, kan wetgeving iets toevoegen. Ofwel door een nieuwe praktijk te bestendigen middels codificatie en daarbij in een kader te voorzien, ofwel door een nieuwe strafbepaling te introduceren voor een gedraging die nog niet ontegenzeggelijk strafrechtelijk genormeerd is.

Er is geen kenbare strijd met het internationaal recht. Echter, de Istanbul conventie roept op tot strafbaarstelling van psychisch geweld. De conventie laat ruimte om psychisch geweld op andere wijze te bestrijden, als dit even effectief is als een strafbaarstelling. De initiatiefnemers vragen zich af of dit in Nederland het geval is. Als blijkt dat de huidige middelen onvoldoende zijn, kan de Istanbul conventie gelezen worden als een aanbeveling om over te gaan tot strafbaarstelling.

Zou men een aparte strafbaarstelling voor ernstig psychisch geweld toetsen aan de criteria voor strafbaarstelling³⁹ dan komen diverse voor- en tegenargumenten in beeld. Om te beginnen gaat het om zeer verwerpelijk gedrag. Idealiter zou men immers elke vorm van geweld uitbannen. Ten tweede speelt subsidiariteit mogelijk een rol: indien de huidige wetgeving en beleidsprogramma's psychisch geweld onvoldoende terugdringen, is dat een goed argument voor een strafbaarstelling. Daarnaast vormt het schadeprincipe een sterk argument ten faveure van een strafbepaling. De gevolgen voor

³⁹ C.P.M. Cleiren, *Criteria voor strafbaarstelling in een nieuwe dynamiek*, Den Haag: Boom Lemma uitgevers 2012.

slachtoffer kunnen immers extreem ernstig zijn en zijn zeker niet per definitie minder dan bij fysieke vormen van geweld.

Anderzijds zijn er ook goede argumenten tegen strafbaarstelling. Ten eerste ligt het in de rede dat de handhaafbaarheid problematisch zal zijn, waarbij wel initiatiefnemers wensen op te merken dat dit tevens geldt voor bijvoorbeeld fysiek huiselijk geweld. Daarmee samen, hangt dat zonder goed flankerend beleid de aangiftebereidheid niet per definitie hoog zal liggen. Ten derde betreft het gedrag dat zich niet makkelijk leent voor een algemene omschrijving. Tot slot is het zo dat in situaties waarin ernstig psychisch geweld aan de orde is, vaak sprake zal zijn van andere, wel expliciet omschreven delicten.

Al besproken is de mogelijkheid de rechtsontwikkeling ten aanzien van artikel 300 sr. af te wachten en wat daar voor- en nadelen van zouden kunnen zijn.

4.6 Vragen ter consultatie

Aan juristen

27. Hoe beoordelen juristen de mogelijkheden van een aparte strafbaarstelling van psychisch geweld?
28. Hoe beoordelen juristen de mogelijkheden van een aparte strafbaarstelling van coercive control?
29. Hoe beoordelen juristen/WODC de toegevoegde waarde van een aparte strafbaarstelling van psychisch geweld?
30. Hoe beoordelen juristen/WODC de toegevoegde waarde van een aparte strafbaarstelling van coercive control?
31. Welke definitie van psychisch geweld biedt de meeste potentie voor een strafbaarstelling?
32. Welke definitie van coercive control biedt de meeste potentie voor een strafbaarstelling?

33. Als er misdrijven zijn gepleegd in combinatie met ernstig psychisch geweld, wordt dat dan in de rechtspraak als strafverzwarende omstandigheid gebruikt? Indien dat zo is, kan expliciete strafbaarstelling van psychisch geweld dit in de toekomst lastiger maken, omdat het dan een opzichzelfstaande delictsomschrijving is die apart dient te worden bewezen?
34. Hoe vaak is psychisch geweld als strafverzwarende omstandigheid gebruikt? Op welke wijze is daarbij bewijs verzameld?
35. Voldoet Nederland in voldoende mate aan de kaders van het internationaal recht zoals besproken in paragraaf 4.5?
36. In hoeverre biedt het huidige strafrecht voldoende haakjes om psychisch geweld te vervolgen?
37. Wat is de toegevoegde waarde van een onderzoek door het WODC naar psychisch geweld?
38. Wat zijn de voor en nadelen van de volgende drie scenario's?

Scenario 1

Er komt een nieuwe strafbepaling, bijvoorbeeld op psychisch geweld of coercive control.

Scenario 2

Een of meerdere aanknopingspunten voor psychisch geweld worden uitgebreid, zodat zij ook psychisch geweld als apart fenomeen strafbaar stellen. Dit kan eventueel door codificatie van de in dit artikel behandelde uitspraak van het hof Den Haag.

Er zijn hier meerdere varianten:

2a. Uitbreiden artikel 300 op mishandeling

2b. Uitbreiden artikel 282 op vrijheidsberoving

2c. Uitbreiden van artikel 284 op dwang

2d. Uitbreiden van artikel 285 op bedreiging

2e. Uitbreiden van artikel 285b: belaging (stelselmatig, wederrechtelijk inbreuk maken op de persoonlijke levenssfeer, 'stalking' in de volksmond)

Scenario 3

Er komt geen nieuwe strafbepaling of een uitbreiding van een van de gerelateerde artikelen. In plaats daarvan laat men de rechtsontwikkeling haar gang gaan. Dit zou kunnen leiden tot een ruimere interpretatie van bijvoorbeeld artikel 300.

5. Rechtsvergelijking met buitenland

Uit de beschouwing van het Nederlandse juridische kader komt naar voren dat een expliciete strafbaarstelling van psychisch geweld ontbreekt. Om een beeld te vormen van de mogelijkheden tot strafbaarstelling biedt dit hoofdstuk een rechtsvergelijking met een aantal landen waar psychisch geweld wel strafbaar is.

Inventarisatie van de diverse strafbaarstellingen van EU-landen leert dat de omgang met het verschijnsel psychisch geweld een grote diversiteit kent.⁴⁰ In sommige landen is het berokkenen van psychische schade bij een ander verboden, waar in andere landen de noemer '*coercive control*' wordt gebruikt, bijvoorbeeld in het Verenigd Koninkrijk. In Italië is zowel het toebrengen van geestelijk letsel als coercive control strafrechtelijk genormeerd. Ook zijn er landen die specifieke vormen van psychisch

⁴⁰ [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/650336/IPOL_STU\(2020\)650336_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/650336/IPOL_STU(2020)650336_EN.pdf), p.22

geweld ‘aan de voorkant’ verbieden. Dit geldt bijvoorbeeld voor verboden ten aanzien van conversietherapie bij minderjarigen.

5.1 Denemarken

De Deense strafwetgeving verbiedt psychische mishandeling. Onder meer is een wetsbepaling ingevoerd die in vertaling min of meer het volgende betekent:

“Een ieder die behoort tot of in een nauw verband staat tot het huishouden van een ander of een dergelijke relatie tot het huishouden heeft gehad en die bij herhaling deze ander wederrechtelijk blootstelt aan ernstige vernederende of beledigende gedragingen met het oogmerk invloed uit te oefenen op de ander wordt gestraft voor psychisch geweld middels een boete of een gevangenisstraf van ten hoogste drie jaren.”⁴¹

Daarnaast zijn tegelijk met dit artikel ook bepalingen ingevoerd met betrekking op onder meer de Deense huwelijkswetgeving. Ook verwaarlozing van een partner, eigen kind of ander persoon welke onder zijn verantwoordelijkheid valt kan strafbaar zijn.

In maart 2019 presenteerde de Deense minister voor gelijke kansen een actieplan tegen psychisch en fysiek geweld, waarbij bijzondere aandacht was voor psychisch geweld.⁴² Dit actieplan viel officieel onder het Deense ministerie van buitenlandse zaken, maar de betrokken ministers waren de eerdergenoemde minister voor gelijke kansen, de minister van justitie en de minister van kinder- en sociale zaken. In Denemarken schat men dat bijna 60.000 mensen per jaar slachtoffer zijn partnergeweld.⁴³ Agenten en andere bij de opsporing betrokken personen worden als onderdeel van het actieplan ook getraind om om te gaan met het verschijnsel psychisch geweld. Daarnaast wordt ingezet op educatie van het publiek, met name kinderen en jongeren, over hun rechten en psychisch geweld. Campagnes gericht op het algemene publiek dienen te worden ontwikkeld om individuen te helpen bij het stellen van grenzen en het zoeken van hulp.

5.2 Het Verenigd Koninkrijk

De Serious Crime Act uit 2015 introduceerde de term coercive control in het strafrecht als nieuw strafbaar feit in de privésfeer.

⁴¹ Het betreft géén officiële vertaling door een geregistreerde tolk of vertaler. Mogelijk is hierom de vertaling van de wetsbepaling niet volledig juist. Ook is geen rekening gehouden met specifieke Deense strafrechtelijke terminologie.

⁴² Action plan for the prevention of psychological and physical violence in intimate relationships, Deens ministerie van buitenlandse zaken, maart 2019

⁴³ Idem, p. 7

Art. 76 Serious Crime Act: Controlling or coercive behaviour in an intimate or family relationship

(1) A person (A) commits an offence if—

- (a) A repeatedly or continuously engages in behaviour towards another person (B) that is controlling or coercive,**
- (b) at the time of the behaviour, A and B are personally connected,**
- (c) the behaviour has a serious effect on B, and**
- (d) A knows or ought to know that the behaviour will have a serious effect on B.**

Zoals hierboven gesteld is er sprake van coercive control wanneer er een patroon van controlerend of dwingend gedrag is ontstaan in een intieme of familierelatie. De strafbepaling voor coercive control kan oplopen tot een gevangenisstraf van wel vijf jaar. De *Crown Prosecution Service* (CPS), de Britse instantie voor opsporing en vervolging, heeft het begrip verder uitgewerkt in enkele richtlijnen.⁴⁴ Het CPS geeft hierin een aantal voorbeelden van coercive control: het isoleren van een persoon van vrienden en familie, hen van hun basale behoeftes onthouden, controleren, kleineren en bedreigen.

Uit het wetstotstandkomingsproces blijkt dat bij het introduceren van coercive control in de wet, bijzondere nadruk werd gelegd op de educatieve waarde ervan. De samenleving zou door de wetwijziging leren dat gedrag wat voorheen nog niet als problematisch werd aangemerkt – niet-fysiek gewelddadig geweld achter de voordeur – nu wel problematisch is, strafbaar zelfs. De wetwijziging zou een duidelijke boodschap zenden dat hoewel psychische mishandeling aanvankelijk wellicht als enigszins ‘gewoon’ werd gezien, niet meer door de beugel zou kunnen. De hoop hierbij is geweest dat de wetgeving zou leiden tot bewustwording bij de daders, en erkenning voor het leed van slachtoffers en naasten. Mede met behulp van publieke campagnes zou dit educatieve aspect van de wijziging succesvol kunnen zijn.

Effecten

De wetbepaling heeft in 2017 en 2018 tot meer dan 9.000 aangiftes geleid bij de politie.⁴⁵ Uit onderzoek door het *Office for National Statistics* (ONS), blijkt dat er afgelopen jaar bijna 18.000 zaken van coercive control waren geregistreerd bij de politie, twee keer zoveel als het jaar daarvoor. Zo’n 1.177 zaken van de 18.000 hebben ook daadwerkelijk tot vervolging geleid. Tussen 2016 en 2018 leidden 1.157 van de 7.034 arrestaties tot vervolging.⁴⁶ Data uit 2016 en 2017 wees uit dat de gemiddelde gevangenisstraf voor coercive control op zo’n anderhalf jaar neerkwam.⁴⁷

Volgens Britse huiselijk geweld-belangenorganisaties versterkt de wet niet alleen de positie van slachtoffers van psychisch geweld, maar ook van slachtoffers van fysiek geweld.⁴⁸ In onderzoek uit 2014 gaf 95% van de onderzochte slachtoffers aan dat het fysieke geweld gepaard ging met psychische

⁴⁴ Crown Prosecution Service 2017 p. 5-6

⁴⁵ <https://www.theguardian.com/society/2019/jan/21/this-is-not-love-victim-of-coercive-control-says-she-saw-red-flags-from-start>

⁴⁶ <https://www.bbc.com/news/uk-46429520>

⁴⁷ <https://www.womensaid.org.uk/information-support/what-is-domestic-abuse/coercive-control/>

⁴⁸ Zo werd coercive control in de zaak van Sally Challen gebruikt als grond voor de verminderde toerekeningsvatbaarheid van Challen, waardoor ze eerder werd vrijgelaten ondanks de moord op haar - fysiek en psychisch gewelddadige - man

mishandeling.⁴⁹ Ook kwam controlerend gedrag in 92% van de ‘huiselijke’ moordzaken terug, volgens onderzoek in 2017.⁵⁰

Sommige gedragingen die genoemd worden in de wet – zoals iemand constant bellen of bedreigende berichten sturen – vallen in het Britse recht ook al onder stalking. Het probleem is dat de stalkingswetgeving niet voldoende is toegespitst op de huiselijke sfeer. Slachtoffers die in een relatie zitten met de dader die dergelijke gedragingen vertoont, krijgen daarom minder bescherming aangezien stalking in een relatie niet snel als ‘crimineel’ wordt gekwalificeerd.

Het ONS is bezig met het ontwikkelen van een gepaste onderzoeksmethode om specifiek onderzoek te kunnen doen naar de effecten van de wetswijziging betreffende het verbod op coercive control.

Problematiek

Het aantal veroordelingen op grond van coercive control wisselt significant per regio. Twaalf van de 29 politiecentra in het VK konden niet meer dan één zaak vervolgen per 100.000 mensen in hun rechtsgebied⁵¹. Er kunnen een aantal oorzaken aangewezen worden voor dit relatief lage aantal veroordelingen.

Volgens de Britse politie loopt het vaak mis bij de bewijslast.⁵² De richtlijnen van de CPS geeft een aantal mogelijke bronnen van bewijs zoals telefoondata, sociale media-accounts, e-mails en getuigenissen van naasten. Het probleem in de bewijsvergaring is volgens gepensioneerd hoofdinspecteur Phil Owen dat de wet het niet toelaat bewijs aan te voeren van vóór de invoering van de wet. Oftewel, als een slachtoffer al twintig jaar mishandeld wordt, kan dat niet meegenomen worden in het proces.⁵³

Ook wordt er volgens Sian Hawkins, voormalig medewerker bij Women’s Aid, door de politie te veel waarde gehecht aan de verklaring van het slachtoffer, wat kan leiden tot problemen in de rechtszaak.⁵⁴ Volgens de directeur van Women’s Aid VK, Kathie Ghose, is het belangrijk dat de politie en het CPS nauw samenwerken voor de bewijsvergaring. Het is niet de bedoeling dat de zaak volledig rust op bewijs van fysieke mishandeling. Ook moet het slachtoffer niet de druk voelen om zichzelf in gevaar te brengen om bewijs te kunnen verzamelen voor een eventuele rechtszaak.

Het Britse Her Majesty’s Inspectorate of Constabulary and Fire & Rescue Services (HMICFRS) wees erop dat zelfs na talloze trainingen, agenten nog steeds niet altijd de dynamiek van psychische mishandeling en de manipulatie van daders konden herkennen. Bovendien vraagt de wet om een andere vorm van politiewerk dan veel agenten gewend zijn, stelt David Tucker, hoofd strafrecht bij het College of Policing. Coercive control duidt op een proces wat vaak al jaren gaande is. De politie komt er in zekere

⁴⁹ https://www.endviolenceagainstwomen.org.uk/wp-content/uploads/Costs_of_Freedom_Report_-_SWA.pdf

⁵⁰ <http://eprints.glos.ac.uk/4553/>

⁵¹ <https://www.thebureauinvestigates.com/stories/2017-11-24/coercive-control-concerns>

⁵² <https://www.gov.scot/news/domestic-abuse-act-in-force/>

⁵³ <https://www.thebureauinvestigates.com/stories/2017-11-24/coercive-control-concerns>

⁵⁴ <https://time.com/5610016/coercive-control-domestic-violence/>

zin vrij laat bij. Er moet veel meer gepraat worden met de dader en het slachtoffer en daarbij moeten de juiste vragen worden gesteld.

Door experts in het werkveld wordt ook een gebrek aan kennis bij advocaten en aanklagers als belangrijke reden genoemd waarom aangiftes niet vaak leiden tot veroordelingen⁵⁵. Zo zou er bij veel professionals in het werkveld niet een actief bewustzijn bestaan van de nieuwe wet, en lukt het agenten niet vaak genoeg om consistent en effectief onderzoek te verrichten. Te vaak wordt er door politieagenten enkel nadruk gelegd op aanwijzingen van fysiek geweld, in plaats van psychisch geweld.

Oplossingen voor problematiek

Volgens belangenorganisaties in het VK is het vooral noodzakelijk dat politiekrachten getraind worden op het herkennen van coercive control.⁵⁶ Op die wijze worden de slachtoffers op goede, empathische wijze behandeld, en kan er al vroeg begonnen worden met de bewijsvergaring.

Daarom begon het College of Policing in 2017 met trainingen aan politieagenten in samenwerking met SafeLives. Ook het CPS begon in 2017 met het ontwikkelen van trainingen aan diens aanklagers, om te verzekeren dat zaken ook daadwerkelijk leiden tot veroordelingen.

5.3 Schotland

In Schotland ging een nieuwe wet betreffende geweld achter de voordeur (Domestic Abuse Act 2018) in 2019 in werking. De Schotse wet definieert huiselijke geweld onder andere als “gewelddadig, bedreigend en intimiderend gedrag”. Het Schotse model maakt het mogelijk voor de politie om een dader in één keer te arresteren en aan te klagen voor zowel fysieke als psychische mishandeling onder dezelfde noemer. De Schotse wetgever toont hiermee aan begrip te hebben voor het feit dat psychisch geweld en fysiek geweld vaak hand in hand gaan, zoals hierboven genoemd.⁵⁷

In Schotland leidde de wet in het eerste jaar tot meer dan 800 vervolgingen.⁵⁸ Recent onderzoek uit mei 2020 wees erop dat tussen 2019 en 2020 er al 1700 aangiftes van psychisch geweld achter de voordeur waren geregistreerd.⁵⁹

De wet kwam tot stand in samenwerking met diverse vrouwenrechtenorganisaties en andere belangenorganisaties die zich bezighouden met geweld achter de voordeur. Zoals gezegd is het trainen van politie en aanklagers een essentieel onderdeel van de wet. Bovendien ging de invoering van de wet samen met een grootschalige bewustmakingscampagne om te verzekeren dat slachtoffers en naasten zich bewust zijn van hun nieuwe rechten.

Het Schotse systeem probeert het probleem van bewijslast enigszins weg te nemen door de focus te leggen op het objectieve gedrag van de dader, in plaats van bewijs van de impact op het slachtoffer. Tevens begon de Schotse overheid na het invoeren van de wet meteen met trainingen (Domestic Abuse Matters Scotland) aan de politie in samenwerking met de organisatie Domestic Abuse (DA). Al

⁵⁵ <https://www.safelivesresearch.org.uk/Comms/Psychological%20Violence%20-%20Full%20Report.pdf>

⁵⁶ Zoals in Schotland, zie hieronder

⁵⁷ <https://www.gov.scot/news/domestic-abuse-act-in-force/>

⁵⁸ <https://globalrightsforwomen.org/wp-content/uploads/2020/05/Coercive-Control-PPT.pdf>

⁵⁹ <https://www.bbc.com/news/uk-scotland-52799283>

veertienduizend politieagenten zijn als onderdeel van dit programma getraind in het herkennen van dwingend gedrag. Het programma maakt onderscheid tussen agenten die als eerste ter plaatse zijn, en zogenaamde 'DA Champions', expertagenten die het proces verder overnemen.⁶⁰

5.4 Ierland

In Ierland geldt sinds 2018 dat coercive control strafbaar is in art. 39 Domestic Violence Act 2018. Bij een veroordeling kan de dader een gevangenisstraf tot vijf jaar krijgen of een forse boete. De eerste veroordeling voor coercive control kwam pas in februari 2020. Dat was een zaak waarin de dader zijn vriendin gedurende drie maanden bijna 6.000 keer gebeld had, intimideerde en bedreigde. Ook in Ierland lopen slachtoffers tegen dezelfde problemen aan als in Schotland en Frankrijk: de bewijslast vormt een belangrijke drempel voor veroordeling en politieagenten herkennen de manipulatieve patronen die gepaard gaan met psychisch geweld niet snel genoeg.⁶¹

5.5 Frankrijk

Het Franse parlement introduceerde in 2010 al een verbod op psychisch geweld achter de voordeur. Deze wetgeving werd in 2019 verder aangevuld na massale protesten in Parijs wegens het nog altijd hoge gehalte aan gendergerelateerd geweld in Frankrijk, waaronder geweld achter de voordeur. De Franse wet hanteert een soortgelijke term als coercive control, *harcèlement moral*.⁶² Iemand die herhaaldelijk, met woorden of gedragingen, een ander aantast in diegene zijn lichamelijke of geestelijke gezondheid, kan gestraft worden met een gevangenisstraf van tot wel drie jaar en een boete van tot de 75.000 euro. Dit kan vastgesteld worden wanneer mishandeling het expliciete doel was van de dader, alsook wanneer het slechts het *effect* is van het gedrag van de dader.

Onderzoek door de Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence (GREVIO) uit 2019 wees uit dat psychisch geweld in Frankrijk minstens zo vaak voorkwam als fysiek geweld. Zo'n 66% van de vrouwelijke slachtoffers van geweld achter de voordeur gaf aan geleden te hebben onder psychisch geweld.

Ook in Frankrijk is bewijsvergaring volgens experts uit het werkveld erg moeilijk. Agenten zijn niet voldoende opgeleid in het omgaan met slachtoffers. De slachtoffers worden volgens de GREVIO niet altijd doorverwezen naar de juiste instanties om psychische ondersteuning te krijgen, en de psychologische evaluatie wordt niet altijd goed afgenomen, noch wordt die evaluatie altijd serieus genomen wanneer de zaak tot vervolging leidt. De GREVIO raadde de Franse overheid in 2019 dan ook sterk aan om meer te doen om politie en justitie op te leiden om zaken van psychisch geweld beter te vervolgen en berechten. Daarvoor moeten ook medische professionals getraind worden om signalen en gevolgen van psychisch geweld te herkennen.⁶³

⁶⁰ https://safelives.org.uk/DA_Matters_Scotland

⁶¹ <https://www.thejournal.ie/domestic-violence-investigation-coronavirus-crisis-part-one-5076812-Apr2020/>

⁶² Article 222-33-2: Du harcèlement moral

⁶³ <https://rm.coe.int/grevio-inf-2019-16/168098c61a>

Toevoegingen aan het wetsartikel in 2019 bestaan onder andere uit een nieuwe strafverzwaring wanneer het psychische geweld leidt tot de zelfmoord van het slachtoffer, trainingen voor politieagenten om geweld achter de voordeur te herkennen en stop te zetten en de toevoeging van ‘psychische beknelling’ tot het begrip mishandeling. Daarmee wordt bedoeld het isoleren, chanteren en bedreigen van het slachtoffer zodat deze de pleger niet verlaat.⁶⁴

5.6 Conclusie rechtsvergelijkingen

Verschillende landen hebben strafbepalingen in hun rechtsstelsel opgenomen voor psychisch geweld, al gaat dat niet altijd op dezelfde wijze. Wel is duidelijk dat men veelal tegen dezelfde (overwegend bewijstechnische) problemen aanloopt en er veel aandacht gaat naar de maatschappelijke en educatieve waarde van de strafbepaling. Dit doet vermoeden dat een opzichzelfstaande strafbepaling voor psychisch geweld zonder flankerend beleid rond die bepaling beperkt effect heeft. Om de strafbepaling binnen het strafrechtelijke domein meer gewicht mee te geven proberen staten trainingen te geven aan agenten en andere professionals, maar veelal is het nog te vroeg om te zeggen of dat leidt tot meer veroordelingen. Wel is vaak een stijging in het aantal aangiftes waar te nemen. Toegevoegde waarde van de strafbepaling wordt vaak gezien in de educatieve waarde van de strafbepaling, ondersteund door voorlichting en campagnes.

5.7 Vragen ter consultatie

Aan juristen

39. In hoeverre is het Deense model geschikt voor toepassing in Nederland?
40. In hoeverre is de Britse formulering van de strafbaarstelling toepasbaar in het Nederlandse strafrecht? Zou je deze Britse formulering kunnen scharen onder het Nederlandse artikel 300sr van het strafrecht?
41. In hoeverre dekt de Britse formulering van coercive control de lading van de gevallen van psychisch geweld die bekend zijn bij de hulporganisaties?
42. Hoe verhouden de mogelijkheden tot het verzamelen van bewijslast in de landen die hier besproken zijn zich tot de Nederlandse situatie?
43. In hoeverre is er in de hierboven genoemde landen sprake van misbruik van de strafbepaling, bijvoorbeeld bij voogdijzaken of echtscheidingen?

6. Vervolgstappen voor Nederland

De initiatiefnemers hebben kennisgenomen van de beantwoording van Kamervragen over psychische mishandeling. Hierbij hebben de betrokken ministers onder meer gesteld dat nieuwe wetgeving om psychische mishandeling strafbaar te stellen ‘niet opportuun’ is nu de rechtsontwikkeling in de rechtspraak nog gaande is.

⁶⁴ <https://www.france24.com/en/20191125-france-unveils-new-measures-to-fight-deadly-domestic-violence>

De initiatiefnemers menen echter dat het wenselijk is dat de wettelijke kaders worden bepaald door de formele wetgever. Toch zijn er nog de nodige vragen die beantwoording behoeven alvorens kan worden overgegaan tot wetgeving. Ook is nader onderzoek nodig naar de mogelijkheden van intensivering van flankerend beleid.

Allereerst is er slechts een enkele keer een expliciete veroordeling geweest voor psychische mishandeling en is er slechts een minimaal aantal uitspraken gepubliceerd waarin mishandeling ten laste is gelegd in de zin van psychische mishandeling. De initiatiefnemers vinden het belangrijk om hierover meer te weten. De initiatiefnemers zien het als belangrijk dat er meer bekend wordt over de aard en de schaal van psychisch geweld in Nederland. Voorts is het van belang meer te weten over de rol die psychisch geweld nu speelt in de strafrechtpraktijk. Als er misdrijven zijn gepleegd in combinatie met ernstig psychisch geweld, wordt dat dan in de rechtspraktijk als strafverzwarende omstandigheid gebruikt? Indien dat zo is dan is de vraag op zijn plaats of expliciete strafbaarstelling van psychisch geweld daaraan in de weg kan komen te staan, omdat het dan een opzichzelfstaande delictsomschrijving is die apart dient te worden bewezen.

Anderzijds, wanneer sprake is van een groot aantal gevallen van ernstig psychisch geweld, waarbij geen andere misdrijven aan de orde zijn, dan kan een zelfstandige strafbaarstelling in een hiaat voorzien. Echter, nu in gevallen van geweld achter de voordeur de aangiftebereidheid zeer laag is en in de gevallen waarin wel aangifte wordt gedaan slechts in een klein deel van de gevallen die aangifte betrekking heeft op psychisch geweld, lijkt slechts het topje van de spreekwoordelijke ijsberg zichtbaar te zijn.

Ook rijst de vraag wat in praktische zin vervolgingsbeletselen zijn in dergelijke gevallen. De zware bewijslast springt hier nadrukkelijk in het oog. Ook kan meespelen dat vervolging niet altijd in het belang van het slachtoffer is. Dit gezien een potentieel zware procedure en mogelijke kwetsbaarheid van het slachtoffer. Betreft de bewijslast is echter aan de orde dat die bij alle vormen van geweld achter de voordeur op problemen stuit, ook bij fysiek geweld.

Tot slot vinden de initiatiefnemers de vraag relevant in hoeverre strafbaarstelling van psychisch geweld vatbaar zou kunnen zijn voor misbruik. Dit kan het geval zijn bij voogdijzaken of echtscheidingen. Een verkenning of men hier in het buitenland problemen mee heeft en hoe dergelijke problemen zouden kunnen worden voorkomen lijkt daarmee ook niet overbodig als men zich buigt over de vraag of een strafbaarstelling van psychisch geweld wenselijk is.

Naast deze juridische kant, merken de initiatiefnemers op dat de herkenning en erkenning van psychisch geweld een probleem is. Het flankerend beleid rondom de aanpak van psychisch geweld kan versterkt worden. Psychisch geweld wordt vaak onvoldoende herkend en erkend door bijvoorbeeld hulpverleners, jeugdzorgmedewerkers, politieagenten, buurtwerkers en op scholen. Maar ook bij het brede publiek is dit niet genoeg bekend waardoor het ook niet gesignaleerd wordt door de omgeving en ook door het slachtoffer zelf.

Eenzijds zou de kennis over psychisch geweld bij professionals verbeterd moeten worden. Het moet onderdeel worden van de opleiding tot maatschappelijk werker, huisarts, politieagent, et cetera. Anderzijds zou een brede bewustwording in de samenleving helpen. Als gezegd blijkt dat in andere landen de strafbaarstelling en de aandacht die dat genereert in de politiek al leidt tot meer bewustzijn. Maar ook publiekscampagnes of het onderdeel maken van gesprekken op school zouden de kennis in de samenleving en daarmee de mate waarin het wordt opgemerkt vergroten.

7. Financiële paragraaf

De financiële consequenties van de voorstellen zijn afhankelijk van hoe de voorstellen worden overgenomen en geëffectueerd. Het is daarom nog niet te zeggen wat de kosten zijn. Het WODC-onderzoek zal afhankelijk van de capaciteit van het WODC extra kosten met zich meebrengen. Het vestigen van meer aandacht op psychisch geweld in signalering en opsporing hoeft geen extra kosten met zich mee te brengen. Het ontwikkelen en verspreiden van materiaal voor informatiecampagnes kan afhankelijk van de wijze waarop beperkte kosten met zich meenemen.

8. Overzicht vervolgvragen ter consultatie

Deze consultatienota beschrijft de verschillende facetten van het probleem rondom psychisch geweld. De initiatiefnemers constateren dat er nog vragen beantwoord moeten worden om een beter beeld te krijgen van psychisch geweld en wat hiertegen gedaan kan worden. Bij de vragen is een grove indeling aangegeven tussen vragen aan hulpverleners, politie en juristen. Het staat een ieder echt vrij om alle vragen te beantwoorden. Ook nodigen de initiatiefnemers de lezers uit om overige opmerkingen die niet vallen onder een van de vragen te vermelden.

Aard en omvang psychisch geweld

Aan hulpverleners

1. Is er voldoende inzicht in aard en omvang van de meldingen van psychisch geweld, en de daarop volgende interventies? Welke vormen van psychisch geweld komen het meeste voor?
2. Wat zijn bekende gevolgen van psychisch geweld?
3. Wat vinden hulpverleners van de gebruikte werkdefinitie van psychisch geweld?
4. Op welke wijze kan het begrip psychisch geweld het beste worden afgebakend?

Aan politie

5. Is er voldoende inzicht in aard en omvang van de meldingen van psychisch geweld, en de daarop volgende interventies?
6. Is het aan te raden om psychisch geweld bij de aangifte apart te registreren ten opzichte van fysiek geweld? Zo nee, wat staat hiervoor in de weg?
7. Wat vindt de politie van de gebruikte werkdefinitie van psychisch geweld?
8. Op welke wijze kan het begrip psychisch geweld het beste worden afgebakend?

Aan juristen

9. Wat vinden juristen van de gebruikte werkdefinitie van psychisch geweld?
10. Op welke wijze kan het begrip psychisch geweld het beste worden afgebakend?

Flankerend beleid

Aan hulpverleners

11. Zijn hulpverleningsinstanties als Veilig Thuis, alsmede Wijkteams voldoende ingericht op hulpvragen op het gebied van psychisch geweld?
12. Welke knelpunten ervaren hulpverleners omtrent het goed kunnen helpen van slachtoffers van psychisch geweld?
13. Wat zijn bewezen effectieve behandelmethodes voor slachtoffers van psychisch geweld?
14. Hoe ervaren hulpverleners de samenwerking met de politie? Waar zien hulpverleners ruimte voor verbetering?

15. In hoeveel gevallen die bij hulpverleners bekend zijn is er sprake van psychisch geweld zonder fysiek geweld?
16. In hoeverre werkt de meldcode voor psychische mishandeling?
17. Op welke manier analyseren hulpverleners meldingen van huiselijk of psychisch geweld? Wordt hierbij gebruik gemaakt van gestandaardiseerde meetinstrumenten?

Aan politie, Landelijk Officier Huiselijk Geweld en Inspectie J&V

18. Op welke wijze wordt binnen politie opleiding aandacht besteed aan het herkennen van psychisch geweld?
19. Welke knelpunten ervaart de politie wanneer er aangifte wordt gedaan van psychisch geweld?
20. Wat zijn bewezen effectieve behandelmethodes voor slachtoffers van psychisch geweld?
21. Op welke manier werken politie en hulpverleners momenteel samen? Hoe ervaart de politie deze samenwerking? Waar ziet de politie ruimte voor verbetering?
22. Zou de Inspectie Justitie en Veiligheid kunnen onderzoeken hoe slachtoffers van psychisch geweld het doen van melding of aangifte ervaren? Hoe functioneert de politie in dit soort gevallen? Kunnen we hiervan leren?
23. Wat is het proces van aangifte doen over psychisch geweld? Wat gebeurt er met deze aangiften?
24. Aangiften zullen doorgaans op de ZSM-tafel binnenkomen. In hoeverre is dit het juiste gremium voor (psychisch) huiselijk geweld?
25. Als er geen geweldsincidenten zijn aangemeld en geen blauwe plekken zijn, hoe bewijst men psychisch mishandeling? Welke zaken zouden tot bewijs toegerekend kunnen worden?
26. Heeft de politie momenteel voldoende mogelijkheden/handvatten om bewijslast te verzamelen? Welke zaken kunnen tot bewijs toegerekend worden?

Nationaal en internationaal juridisch kader

Aan juristen

27. Hoe beoordelen juristen de mogelijkheden van een aparte strafbaarstelling van psychisch geweld?
28. Hoe beoordelen juristen de mogelijkheden van een aparte strafbaarstelling van coercive control?
29. Hoe beoordelen juristen/WODC de toegevoegde waarde van een aparte strafbaarstelling van psychisch geweld?
30. Hoe beoordelen juristen/WODC de toegevoegde waarde van een aparte strafbaarstelling van coercive control?
31. Welke definitie van psychisch geweld biedt de meeste potentie voor een strafbaarstelling?
32. Welke definitie van coercive control biedt de meeste potentie voor een strafbaarstelling?

33. Als er misdrijven zijn gepleegd in combinatie met ernstig psychisch geweld, wordt dat dan in de rechtspraak als strafverzwarende omstandigheid gebruikt? Indien dat zo is, kan expliciete strafbaarstelling van psychisch geweld dit in de toekomst lastiger maken, omdat het dan een op zichzelf staande delictomschrijving is die apart dient te worden bewezen?
34. Hoe vaak is psychisch geweld als strafverzwarende omstandigheid gebruikt? Op welke wijze is daarbij bewijs verzameld?
35. Voldoet Nederland in voldoende mate aan de kaders van het internationaal recht zoals besproken in paragraaf 4.5?
36. In hoeverre biedt het huidige strafrecht voldoende haakjes om psychisch geweld te vervolgen?
37. Wat is de toegevoegde waarde van een onderzoek door het WODC naar psychisch geweld?
38. Wat zijn de voor en nadelen van de volgende drie scenario's?

Scenario 1

Er komt een nieuwe strafbepaling, bijvoorbeeld op psychisch geweld of coercive control.

Scenario 2

Een of meerdere aanknopingspunten voor psychisch geweld worden uitgebreid, zodat zij ook psychisch geweld als apart fenomeen strafbaar stellen. Dit kan eventueel door codificatie van de in dit artikel behandelde uitspraak van het hof Den Haag.

Er zijn hier meerdere varianten:

- 2a. Uitbreiden artikel 300 op mishandeling
- 2b. Uitbreiden artikel 282 op vrijheidsberoving
- 2c. Uitbreiden van artikel 284 op dwang
- 2d. Uitbreiden van artikel 285 op bedreiging
- 2e. Uitbreiden van artikel 285b: belaging (stelselmatig, wederrechtelijk inbreuk maken op de persoonlijke levenssfeer, 'stalking' in de volksmond)

Scenario 3

Er komt geen nieuwe strafbepaling of een uitbreiding van een van de gerelateerde artikelen. In plaats daarvan laat men de rechtsontwikkeling haar gang gaan. Dit zou kunnen leiden tot een ruimere interpretatie van bijvoorbeeld artikel 300.

Rechtsvergelijk met buitenland

Aan juristen

39. In hoeverre is het Deense model geschikt voor toepassing in Nederland?
40. In hoeverre is de Britse formulering van de strafbaarstelling toepasbaar in het Nederlandse strafrecht? Zou je deze Britse formulering kunnen scharen onder het Nederlandse artikel 300sr van het strafrecht?
41. In hoeverre dekt de Britse formulering van coercive control de lading van de gevallen van psychisch geweld die bekend zijn bij de hulporganisaties?

42. Hoe verhouden de mogelijkheden tot het verzamelen van bewijslast in de landen die hier besproken zijn zich tot de Nederlandse situatie?
43. In hoeverre is er in de hierboven genoemde landen sprake van misbruik van de strafbepaling, bijvoorbeeld bij voogdijzaken of echtscheidingen?